

# Klasik Gelenek II: Ortaçağın Eskiçağ Yorumu Ya da Bellekte Kalan Anılar

**Binnur GÜRLER**

*Doç.Dr.,*

*Dokuz Eylül Üniversitesi*

*Fen-Edebiyat Fakültesi*

*Arkeoloji Bölümü, Öğretim Üyesi*

## Kaynak ve Yapı Üzerine:

Antik Yunan kültürü dünyayı, insanların imgeleri, ülküleri, umutları üzerine yaptığı etkiyle değiştirmiştir. Helenciligi Orta Doğu'da yaymak, Yunan dilini Mısır'da Suriye'de, Anadolu'nun içlerinde edebiyat dili yapmak, büyük İskender'e düşmüştür. Helenciligi siyasal yönden yayan, daima Helencilik dışındaki etkenler olmuştur. Fakat yabancı uluslara esin veren, tüm bunların içine sinmiş olan, antik Yunan dehasıdır. Bu esinlenme dolayısıyla antik Yunan kültürünü daha çok, bu ülkeyi ele geçiren uluslar yaymışlardır.<sup>1</sup>

Ortaçağ boyunca klasik gelenekte tam anlamıyla bir kopuş hiçbir zaman olmamıştır. Edebiyat, felsefe, bilim ve sanat alanında klasik kavramlar yüzyıllar boyunca özellikle de bilinçli olarak canlandırıldıkları bazı dönemlerde varlıklarını sürdürmüşlerdir.<sup>2</sup>

Ortaçağın kendine özgü bir eski çağ kavrayışı vardır. Felsefe ve bilim kadar edebiyat ve güzel sanatlarda da Yunan-Roma yetkisi en karanlık 5. yüzyıldan 12. yüzyıla kadar tüm ortaçağ boyunca etkisini sürdürmüştür. Homeros'dan Goethe'ye kadar devam eden tek bir Avrupa geleneğinden söz edilmektedir. Gelenek iki yolla devam eder: Biri şairlerin, filozofların, dilbilgicilerin, bilim adamlarının ve tarihçilerin açıktan okudukları, okullarda öğrettikleriyle, diğeri klasik dünyada Roma'nın son yüzyıllarından beri Hindistan'dan yukarı Nil'e, Keltik Britanya adalarına kadar yayılmış bulunan

1 B. Russell, Batı Felsefesi Tarih 1, Antikçağ, Ankara 1972, 186.

2 E. Panofsky, İkonografi ve İkonoloji, Çeviren: Engin Akyürek, İstanbul 1995, 49.

gizem kùltleriyle.<sup>3</sup> Klasik simgesel biçimlerin mirası daha sonraki Avrupa sanatına da bu iki yolla ulaşır. Klasik geleneği taşıyan bu iki yol, yani Klasik ve Gnostik akımlar, zaman zaman karışmalarına karşın, gerçekte hiçbir zaman iç içe girmemişlerdir.<sup>4</sup>

Ortaçağ Latince'yi ortak dil olarak, Kutsal Kitap metnini temel kitap olarak ve kilise babaları geleneğini klasik kùltürün yegane tanığı olarak seçer. Böylece yeni hiçbir şey söylemiyormuş görüntüsü altında, yorumları yorumlayarak ve yetkeli formülleri alıntılararak etkinliğini sürdürür. Oysa Ortaçağın yeni bir şey söylemediği doğru değildir; Ortaçağ kùltürü yenilik duygusuna sahiptir, ama yineleme görüntüsüyle bu yeniliği saklamaya çalışır.<sup>5</sup>

Bin yılından önceki erken ortaçağ modern batı insanının içinde gelişeceği süreci hazırlar. Entelektüel etkinliklerin yaşandığı, barbar uygarlıklar, Roma kùltürünün mirasçuları ve Hıristiyan-Dođulu kùltürlerin biçim verdiği gruplar arasında hararetle diyalogların sürdüğü, yolculukların ve buluşmaların gerçekteleştiği, insanlara yeni düşünceler yayan, onları değişik eserleri okumaya teşvik eden, akıl almaz şeyler icat eden İrlandalı Kesişlerin Avrupa'ya bir uçtan öbür uca kat ettiği bir dönem olmuştur.<sup>6</sup>

Altıncı ve onu izleyen yüzyıllardaki savaşlar sırasında ortaya çıkan genel uygarlık çöküşünde kilisenin eski Roma kùltüründen arda kalanı koruması önemli bir noktadır. Kilise bu işi, zamanın en büyük din adamları arasında bile yaygın olan bağınazlık, boş inanç ve aydınlanmanın kötü sayılması dolayısıyla yarım yamalak yaymıştır. Bununla birlikte dinsel kurumlar, sonraları, içinde aydınlanmanın ve uygar sanatların olanaklı olabileği sağlam bir çerçeve yaratmıştır.<sup>7</sup>

İtalya, bir yandan Alplerin kuzeyinde manastır yaşamının yayılmasını teşvik ederken bir yandan da son okulların varlığını koruyordu. Eski kùltürlerden arda kalan öğelerin kilisenin bağrında yeniden ortaya konan öğelerle yan yana serpilip gelişmesi İtalya'da oldu.<sup>8</sup>

Ortaçağ geçmişin mirasını kendi usulü içinde korumuştur, ancak bu mirası değerli bir hazine gibi toprak altına gömmemiş, onu sürekli olarak yeniden yorumlamış, kullanmış ve kendi istekleri doğrultusunda adapte etmiştir.<sup>9</sup> Fakat bu koruma sistematik bir biçimde gerçekteleşmemiştir. Sonunda Ortaçağ arkeoloji ile uğraşmaktan zevk duyan bir Rönesans ortaya çıkmıştır.<sup>10</sup>

3 J.Campbell, Yaratıcı Mitoloji, Tanrının Maskeleri, Çeviren: Kudret Emirođlu, Ankara 1994, 104-105

4 J.Campbell, Yaratıcı Mitoloji, 154

5 U.Eco, Ortaçağ Estetiğinde Sanat ve Güzellik, Çeviren: Kemal Atakay, İstanbul, 1998, 15.

6 U. Eco, Günlük Yaşamdan Sanata, Çeviren: Kemal Atakay, İstanbul, 1992, 15.

7 B.Russell, Batı Felsefesi Tarihi 2, Ortaçağ, Çeviren: Muammer Sencer, Ankara 1972, 128.

8 H.Pirenne, Ortaçağ Kentleri, Kökleri ve Ticaretin Canlanması, Çeviren: Şadan Karadeniz, İstanbul 1990, 16-17.

9 U.Eco, Günlük Yaşamdan Sanata, 34.

10 U. Eco Günlük Yaşamdan Sanata 33.

## Form ve Kuram Olarak Antikçağ Sanatının Algılanışı

Ortaçağın eskiçağ kavrayışı, nedenleri birbirinden farklı ve oldukça değişik faaliyetlerin çoğu kere rastlantısal sonuçlarıyla oluşur. Sanatın estetik problemlerini tanımlamaya çalışma gayreti, eski dönemlerin eserleri yardımıyla onların ait oldukları dönemin ülkü ve değerlerini kendi zamanlarına taşıyabilme arzusu, dünyayı tanıtmak için tanıma uğraşı ve soylu bir ruh ve tavrı şekillendirme isteği ortaçağda, eskiçağın kavranışındaki değişik düzlemlerdir.

Ortaçağ için klasik antikite, tarihsel bir olgu olarak kavranabilmesi açısından hem çok uzaktaydı, hem de varlığını çok güçlü bir biçimde duyurmaktaydı. Bu çağ insanı antik uygarlığı bütün bir olgu olarak görmemiş, bir bilgi madeni, incelenmesi gereken ve kendisiyle bütünleşilebilecek bir kültür evreni olarak algılayamamıştır. Ortaçağda, antik Yunan ve Roma sanatındaki organik güzelliği ve canlı duyguları anlatan artistik formüller ancak organik ya da doğal olan anlamın ötesinde bir anlam ile yüklendiğinde, yani İncil öykülerine ya da diğer dinsel temalara hizmet ettiğinde kabul görmüştür.<sup>11</sup>

Ortaçağ, estetik sorunlarından birçoğunu Klasik Antikçağdan miras almış; ama konuları Hıristiyan görünüşünün tipik insan, dünya ve Tanrısallık anlayışı içine yerleştirerek onlara yeni bir anlam vermiştir. Estetik sorunlardan söz ederken ve sanatsal üretimin ölçütlerini belirlerken Klasik Antikçağın bakışını doğaya; buna karşılık, aynı konuları işlerken Ortaçağlıların bakışlarını Klasik Antikçağa çevirdikleri bilinir. Bir bakıma tüm Ortaçağ kültürü, gerçeklik üzerine bir düşünme olmaktan çok, kültürel geleneğin bir yorumudur.<sup>12</sup>

### Düşünsel Boyut:

Batıda düşünsel faaliyetin hemen hemen hiç görülmediği karanlık çağlarda bile Hıristiyan filozofların düşüncesini hala Roma imparatorluğu yönetmekteydi.<sup>13</sup> Bu zamanda Katolik felsefesi Sanctus Augustinus'un egemenliğindedir. Paganlar arasında da yine aynı zamanlarda Platon egemendir.<sup>14</sup> Çöken Roma imparatorluğunun barbarlara aktardığı Hıristiyan dinine ait öğelerden biri, özellikle Platon ve Yeni Platonculardan kısmen de sundurmacılardan (stoacılardan) türeyen felsefi inançlardır.<sup>15</sup> Justinianus'un imparatorluğunun ikinci yılına kadar pagancılığın hüküm sürdüğü Atina felsefe okulları hala eğitim veriyordu.<sup>16</sup> Bu zamanda klasik gelenek evrenin

11 E. Panofsky, İkonografi ve İkonoloji, 36.

12 U. Eco, Ortaçağ Estetiğinde Sanat ve Güzellik, 17.

13 B. Russell, Batı Felsefesi Tarihi 2, 33.

14 B. Russell, Batı Felsefesi Tarihi 2, 34.

15 B. Russell, Batı Felsefesi Tarihi 2, 39.

16 B. Russell, Batı Felsefesi Tarihi 2, 125.

estetik kavranışını pekiştirecek veriler sunarken, ideal güzelliğin yansıması ve imgesi olarak kabul edilen dünyanın güzelliği Platon kökenli bir kavram olarak yer edindi.<sup>17</sup> Ortaçağ, Yeni Platonculuğu Hıristiyanlaştırılmış versiyonu aracılığıyla bilecektir.<sup>18</sup> Yunan mantığının ilkeleri, tıpkı fikirler arasındaki sınırlar gibi şeyler arasındaki sınırların da mutlak bir kesinlikle belirleneceği şeklindeki Ortaçağa özgü güven duygusunu destekler.<sup>19</sup> Aziz Augustinus'un güzellik tanımı Ortaçağa özel bir ilgi görmüştür. Augustinus bedenin güzelliğini belirli bir renk hoşluğunun yanı sıra uzuvların uyumu olarak tanımlar. Bu tanım Cicero'nun çok benzer bir tanımın yinelenmesidir: "Bedende uzuvlardaki belirli bir simetri ile belirli bir renk hoşluğuna güzellik denir.". Cicero'nun tanımı da tüm Stoacı ve genel olarak klasik geleneğin "chroma kai symmetria" ikili kavramıyla dile getirilen görüşünü özetliyordu. Ama estetik anlayıştaki en eski ve en yerleşik kavram, kökü Sokrates öncesi filozoflara uzanan oransal uyumluluk, oran ve sayı kavramıydı.<sup>20</sup> Pythagoras, Platon ve Aristoteles aracılığıyla, bu temel olarak niceliksel güzellik kavrayışı antik Yunan düşüncesinde<sup>21</sup> sık sık ortaya çıkmış, Polykleitos'un Kanon adlı eserinde ve daha sonra Galenos'un bu eserle ilgili açıklamasında klasik ifadesini bulmuştur.<sup>22</sup> Oran kuramını Ortaçağa aktaran bir başka yazar IX. Yüzyıldan başlayarak gerek kuramsal gerek uygulamaya dönük kitapların yazarlarının temel aldığı Vitruvius'dur. XIII. Yüzyılda Vincent de Beauvais Vitruvius'un insan oranları kuramını geliştirecektir.<sup>23</sup>

Bu kaynaklarla oran kuramı Ortaçağa ulaşır. Antikçağdan Ortaçağa geçiş noktasında bu kavramı çeşitli eserlerinde kullanan Aziz Augustinus ile tüm skolastik düşünce üzerinde olağanüstü bir etkisi bulunan Boethius yer alır. Boethius oran kavramını Antikçağdan alıyordu. Klasik Antikçağ bu son hümanistin gözleri önünde çözülmeye uğramıştır. Oran estetiği Ortaçağa herhangi bir kanıtlamayı reddeden bir dogma olarak girecek, ancak son derece etkin ve üretken kanıtlamaları teşvik edecektir.<sup>24</sup>

Ortaçağ sanat kuramının çözmeye çalıştığı bir başka sorun, sanatçının model aldığı örnek ide sorunu, dolayısıyla yaratı sorunudur. Antikçağ

---

17 U.Eco, Ortaçağ Estetiğinde Sanat ve Güzellik, 35. Eski orta ve yeni çağda yaşayan bütün flozafların en etkilisi, Platon'la Aristoteles'tir. sonraki çağlar üzerine Platon'un etkisi şu iki nedenle daha büyük olmuştur: 1) Aristoteles'i yetiştiren Platon'dur. 2) Hıristiyan Tanrıbilim ve felsefesi XIII. yüzyıla değin, aşaması ne olursa olsun, Aristotelesçi olmaktan çok Platon'cudur. Dolayısıyla bir felsefe tarihinde Platon'a daha küçük ölçüde de olsa Aristoteles'e ayrılan yerin, onların öncülerine ve ardıllarına ayrılacak yerden daha büyük olması gerekir. (B.Russell, Batı Felsefesi Tarihi 1, 190).

18 U.Eco, Ortaçağ Estetiğinde Sanat ve Güzellik, 187.

19 U.Eco, Ortaçağ Estetiğinde Sanat ve Güzellik, 189.

20 U.Eco, Ortaçağ Estetiğinde Sanat ve Güzellik, 51 ve dipnot 1.

21 U.Eco, Ortaçağ Estetiğinde Sanat ve Güzellik, 51 ve dipnot 2.

22 U.Eco, Ortaçağ Estetiğinde Sanat ve Güzellik, 51

23 U.Eco, Ortaçağ Estetiğinde Sanat ve Güzellik, 52.

24 U.Eco, Ortaçağ Estetiğinde Sanat ve Güzellik 54 ve dipnot 1.

estetikinin gelişim süreci içinde, başlangıçta sanatı değersiz görme işlevinin üstlenen Platoncu idea kavramı yavaş yavaş sanatçının içsel hayal gücünü imlemeye yönelik bir estetik kuram niteliği kazanır. Tüm Hellenistik dönem boyunca sanatçının uğraşının kuramsal bir yeniden değerlendirilmesi söz konusu olmuş ve giderek sanatçının doğada olmayan bir ideal güzellik imgesi (taklitten duyulan zevk ki Greklerce de bilinen bir gerçektir bu) insan ruhunun en derinlerine işlemiş özelliklerden biridir, ancak burada insan mükemmel bir taklitten zevk almanın ötesinde, taklidin doruk noktasına ulaştığına ve bundan böyle gerçekliğin her zaman için taklidin gerisinde kalacağına duyduğu inançtan zevk almaktadır.<sup>25</sup> Philostratos'a gelindiğinde artık sanatçının duyulur modellerden ve alışılmış algılardan özgür olabileceği düşünülür.<sup>26</sup> Ortaçağ Rönesans ve Maniyerizme bu görüşü aktarmış; ancak bu aktarımda en önemli yöne, yani Aristoteles'in sanat kuramında ideleştirme olgusuna açıklık getirememiş, bir başka deyişle daha sonraki tartışmalara ipucu oluşturabilecek veriler sunmamıştır.<sup>27</sup>

### **Edebi Platform:**

11. yüzyıl ortalarında bir gün imparator Constantine IX. Monomakhos, Konstantinopolis'de Hipodrom'da yanında güzel Kafkas sevgiliyle beraber bir törene katılır. Saraydan biri güzel Kafkas ile ilgili beğenisini iki kelimeyle anlatır: "ayıp değil" Bu iki sözcük İliada'dandır. Troyalı ulular güzel Helene'nin kuleye çıktığını gördüklerinde aralarında (Troyalılarla Akhalar'ın böyle bir kadın için yıllardır acı çekmeleri hiç de ayıp değil) şeklinde konuşurlar.<sup>28</sup> Bu an ortaçağda Konstantinopolis'deki Doğu Romalıların klasik mirası koruduklarını göstermektedir. Saray çevresinde antik edebiyat ile ilgili bilgi bu kadarla sınırlı değildir. Leo VI (886-912) ve oğlu Constantine VII Porphyrogenitus (913-959) antik tekstleri korumaktadırlar. Prenses Anna Comnena, Aristoteles, Platon, Homeros ve Demosthenes'i okumaktadır.<sup>29</sup> Ayrıca antik Yunan tekstleriyle ilgili çalışmalar Ortaçağ boyunca devam eder. Leksikonlar ve antolojiler yazılır.<sup>30</sup> Antik Yunan klasikleri Byzantiumlu koleksiyoncu ve kopyacılar sayesinde batıdaki manastırlarda korunur. Barbar göçleri sırasında klasikler eğitim görmüş sınıf tarafından kültürlerini devam ettirmek amacıyla saklanır. 7-14. yüzyıllar arasında klasik yazarlara kilise de sıcak bakmaktaydı.<sup>31</sup> Böylece Antik Yunan edebiyatı ve felsefenin bir çok doktrini ortaçağa geçti.<sup>32</sup> 12.

25 U. Eco, *Günlük Yaşamdan Sanata*, 86

26 U. Eco, *Ortaçağ Estetiğinde Sanat ve Güzellik*, 166

27 U. Eco, *Ortaçağ Estetiğinde Sanat ve Güzellik*, 168

28 Homeros, *İliada II*, 156-157.

29 J. Beckwith, "The Veroli Casket", *Studies in Byzantine and Medieval Western Art*, The Pindar Press, London 1989, 149

30 *The Oxford Companion To Classical Literature*, Compiled and edited by Sir Paul Harvey, Oxford At The Clarendon Press, 1951, 418

31 *The Oxford Companion To Classical Literature*, 419

32 J.J.C. Stobart, *The Glory That Was Greece*, London 1964, 238

yüzyıl zarfında çeviriciler yavaş yavaş, batılı öğrencilerin yararlanabileceği antik Yunan kitaplarının sayısını arttırdı. Bu tür çevirilerin üç ana kaynağı vardı; 1) İstanbul, 2) Palermo ve 3) Toleda 1128'de Venedikli James, Aristoteles'in Analitika'sını, Topika'sını, Peri Sophistikon'unu Latince'ye çevirdi. 12. yüzyılda antik Yunan felsefesi hakkındaki bilgi kısmi olduğundan, bilgili kişiler bu bilginin çoğunun batı tarafından ortaya çıkarılması gerektiğinden haberiyle ve antik dönem üzerine daha tam bilgi edinme yolunda bir istek belirdi.<sup>33</sup>

Klasik temalara ilişkin, özellikle de klasik mitolojiye ilişkin bilgi yazılı gelenek yoluyla ansiklopedilerde, klasik ve geç antik metinlerin ortaçağ yorumlarında ve mitoloji üzerine bazı özel risalelerde ortaçağ boyunca taşınmış ve varlığını sürdürmüştür.<sup>34</sup> Bu çağda antik mitolojinin figürleri yalnızca genel anlamıyla moralistik bir biçimde yorumlanmakla kalmamış oldukça belirgin bir biçimde Hıristiyan inancı ile ilişkilendirilmiştir.<sup>35</sup>

Yepyeni ve oldukça önemli bir başlangıç Boccaccio tarafından yapılır. Genealogia Deorum'unda, sadece 1200'lerden beri büyük ölçüde genişletilmiş olan malzemenin yeni bir gözden geçirilişi ile yetinmemiş, aynı zamanda bilinçli bir biçimde gerçek antik kaynaklara da dönmüş ve bunları dikkatlice birbiriyle kıyaslamıştır. Onun bu eseri klasik antikiteye karşı bilimsel ya da eleştirel tutumun başlangıcını oluşturur.<sup>36</sup>

### **Görsel Programın Kabulü:**

Her zaman gözlerinin önünde duran veya doğrudan klasik bir anıttan kopya edilmiş ya da bir dizi ara dönüşümler yoluyla klasik bir ilk örneğin çağdaş türevinin bir taklidi olan görsel modellerin etkisi altında davranılmıştır. Klasik temaların klasik motiflerden ayrılması, yalnızca bir betimleme geleneğine gereksinim duyulmasından değil, aynı zamanda bir betimleme geleneğine karşın olmuştur. İtalyan quattrocento'suna kadar da bunlar eski klasik biçimine döndürülmemiştir. Sıfır noktası olarak adlandırabileceğimiz bu dönemden sonra klasik temaları klasik motiflerle tekrar birleştirmek Rönesansın ayrıcalığı olmuştur.<sup>37</sup> Böylece ilk kaynaklara dönülmesiyle klasik gelenek süreklilik için güçlü bir ivme kazanmıştır.

Ortaçağ klasik edebiyatın şiirsel ve entelektüel değerleriyle olduğu kadar klasik sanatın görsel değerleriyle de yakından ilgilidir. 12. ve 13. yüzyıllar İtalyan ve Fransız sanatında klasik motiflerin doğrudan ve bilinçli olarak alınıp kullanıldığı, buna karşın pagan temaların Hıristiyan temalara

<sup>33</sup> B.Russell, Batı Felsefesi Tarihi 2, 212-213.

<sup>34</sup> E.Panofsky, İkonografi ve Mİkonoloji, 53-54; E. Panofsky-F.Saxl, "Classical Mythology in Medieval Art" Metropolitan Museum Studies, 4, 1933, 228-280; E. Panofsky-D.Panofsky, Pandora's Box: The Changing Aspects Of A Mythical Symbol, New York

<sup>35</sup> E. Panofsky, İkonografi ve İkonoloji, 64.

<sup>36</sup> E. Panofsky, İkonografi ve İkonoloji, 57

<sup>37</sup> E. Panofsky, İkonografi ve İkonoloji, 57.

dönüştürüldüğü örnekler görülür. Klasik motiflerin kesintisiz ve geleneksel bir biçimde varlıklarını sürdürdüğü örneklerle, doğrudan kopya örneklerden daha sık rastlanmaktadır.<sup>38</sup> Roma yakınlarında Veroli'de Katedral hazinesinde bulunan Veroli Kutusu, Bizans sarayının edebi zevkinin ve ortaçağda devam eden klasik geleneğin en önemli ve başlıca dokümanıdır.<sup>39</sup> Fildişinden oyulmuş kutu, tümünde klasik edebiyattan ya da klasik motiflere bağlı tasvirlerin oyulduğu panellerle dekore edilmiştir. Avrupa'nın kaçırılışı, Kentaurlar ve Menadların dansı, Eroslar, Iyra çalan Herakles, sandalını çözen Aphrodite, Bellerophon-Athena-Pegasos, İphigencia'nın kurban edilişi bu panellerdeki tasvirlerdir.<sup>40</sup>

Doğrudan kopya olan bu tür tasvirlerin dışında belli ikonografik eğilimler tarafından kolaylaştırılıp önerilen yeniden yorumlamalar da vardır. Örneğin Orpheus figürü David'in tasviri için kullanılmış ya da Kerberos'u sürükleyerek Hades'ten çıkartan Herakles tipi Adem'i yer altından kurtaran İsa'yı anlatmak için kullanılmıştır.<sup>41</sup>

Ortaçağdaki metafizik simgeciliğin kökleri Antikçağa uzanır.<sup>42</sup> Fakat simge görüşünün köklerini mitolojik Yunan ruhunun derinliklerinden aldığı düşünülürken ve bize simge-alegori ayrımı son derece net görünürken; Ortaçağlılar açısından bu ayrım hiç de net değildi ve onlar simge ile alegori terimlerini rahatlıkla sanki eşanlamlı terimlermiş gibi kullanıyorlardı.<sup>43</sup>

Antikçağ sonunda anlamı ve değeri gözden yitmiş olan canlılık ile organiklik gereğince değerlendirilmeye başlar ve empirik gerçekliğe özgü tekil şeylerin sanat nesnesi haline gelmeleri için artık dünya ötesi, doğaüstü bir meşrulaştırmaya gereksinimleri kalmaz. Doğanın her düzeninde mevcut ve etkin tanrı, toplumsal yükselme olasılığını dışlamayan daha açık bir dünyaya karşılık gelir. Metafizik hiyerarşi gene kastlar halinde düzenlenmiş bir toplumu yansıtır, ama dönemin liberalizmi varlığın en aşağı derecesinin bile özgül doğası açısından ikame edilemez olduğu gerçeğinde kendini gösterir.<sup>44</sup>

Latin Ortaçağ dünyası, eski çağı çağdaş dünyaya bağlayan bozulmuş Roma yoludur.<sup>45</sup> Bu yolda estetik problemlerin tartışılmasında görsel örnek oluşturacak eserlerin korunması ve tanınması da klasik geleneğin sürebilmesi için önemli bir etkidir. Eserlerin ve bunların yarattığı çevrenin tanıtılması amatörce yaklaşımların sonucu olmakla birlikte ortaçağdaki

38 E.Panofsky, İkonografi ve İkonoloji, İstanbul 1995, 51.

39 J.Beckwith, 149-165.

40 J.Beckwith, 150,157, 163, Plate 1,3,4,7,8,10,

41 E.Panofsky, İkonografi ve İkonoloji , 51-529

42 U.Eco, Ortaçağ Estetiğinde Sanat ve Güzellik, 91.

43 U.Eco, Ortaçağ Estetiğinde Sanat ve Güzellik, 87

44 U.Eco, Ortaçağ Estetiğinde Sanat ve Güzellik, 129.

45 J.Campbell, Yaratıcı Mitoloji, 119

tavrın dağınıklığı içinde kendine bir yer edinebilmiş ve yararlı olmuştur.

### **Sanat Eserlerine Yönelik Tavır ve Metinleştirme Çabaları:**

Yıkıcılığın akıllıca nedenlerle haklı gösterildiği ortaçağda barbarlar arasında iyi yetişmiş ve Roma İmparatorlarının başarılarına imrenip onları taklide kalkan bazı liderlerin, sanat eserlerine olan ilgisi Roma imparatorluğu dönemindeki tutumun kesintisiz olarak devam ettiğini gösterir.<sup>46</sup> Hıristiyanlığın, yayılma devrinde, kendi düzenleri dışında her inancı reddedip bu inançların simgelerini ortadan kaldırmaları şeklindeki kesin tutumuna ve uygulamalarına rağmen alışkanlıklar ve gelenek kolayca yıkılmamıştır.<sup>47</sup> Alarik, Roma tapınaklarından her çeşit süsü, Genserik bronz heykelleri toplamıştır. Theodorik, kültür alanındaki faaliyetleri ile Hellen-Roma uygarlığının ortaçağa uzanmasını sağlamıştır.<sup>48</sup> Theodorik'ten sonra bu güç daha da açık bir şekilde kendini göstermiştir.

Gelenek Charlemagne ve onun izleyicileri döneminde bilinçli olarak canlandırılıp sürdürülmüştür. Papa 3. Leo tarafından 800 yılında Roma imparatoru ilan edilen Charlemagne, tarihçi Einhard'ı anıtların bakımıyla sorumlu kılar. Einhard bıraktığı kayıtlarında Aachen'in Roma ve Ravenna'dan getirilen sütunlar, mozaikler ve mermerlerle süslenişini ayrıntılı olarak anlatır. Öldüğünde Charlemagne'nin Hıristiyanlık simgeleriyle işlenerek süslenmiş bir Roma dönemi lahdine konması zamanın eğilimini gösteren bir örnektir.<sup>49</sup>

Ortaçağ yerleşmelerinde önceki devirlerin yapı ve şehir görüntüsünü etkileyen unsurlar yeni unsurların yanı sıra günün ihtiyaçlarıyla bağdaştırılarak devam ettirilmektedir. İnsanlar geçmişle, tarihle ve bunu görüntü olarak belirten anıtlar ve yerleşme düzeniyle ilgilerini koparmamışlardır. 1107 yılında Roma'ya gelen Tours şehri başpiskoposu şehrin muazzam kalıntılarından ve hala bol miktarda bulunan heykellerinden hayranlıkla bahseder. Dinsel nedenlerle veya sadece gezmek için dahi olsa, Roma'yı bu haliyle görmeye gelenlerin pek çok olduğunu söyler.<sup>50</sup> Ortaçağ insanı antik eserlerle ilgilenmektedir. Bu ilgi İtalya'da özellikle Roma'da gözlenir.<sup>51</sup>

1096-1125 yılları arasında Le Mans rahibi ve 1125-1134 arasında Thours başpiskoposu olan Hildebert de Lavardin 12. yüzyıl başlarında Roma'yı ziyaret eder.<sup>52</sup> İki mersiyesinde çoğu tanrı tanrıçaları gösteren pagan

46 C.Erder, *Tarihi Çevre Kaygısı*, Ankara 1971, 76 dipnot 127; J.B.Bury, *The Later Roman Empire*, Vol. I, New York 1950, 5; F.Harrison, *Byzantine History In The Early Ages*, London 1900, 5-11.

47 C. Erder, *Tarihi Çevre Kaygısı*, 83.

48 C.Erder, *Tarihi Çevre Kaygısı*, 76 dipnot 128.

49 C.Erder, *Tarihi Çevre Bilinci*, Ankara 1975, 8.

50 C.Erder, *Tarihi Çevre Bilinci*, 10-11.

51 R.Weiss, *The Renaissance Discovery of Classical Antiquity*, Oxford 1969, 1 vd.

52 J.P.A. Van Der Vin, *Travellers To Greece And Constantinople, Ancient Monuments And Old Traditions In Medieval Travellers' Tales*, Vol. I, Nederlands Historisch-Archaeologisch Instituut The Istanbul, Belgium 1980, 304.



heykelleri olan, kentin antik kalıntılarının üzerinde yaptığı etki görülür.<sup>53</sup> Hildebert, antik kalıntılarının tarihi ve artistik önemini kendi gözleriyle görür ve bunlar şiirlerine açık şekilde yerleşir. Hildebert'in şiirleri ortaçağda çok popülerdir ve kuşkusuz Roma'nın görüntüsünün yayılmasına yardımcı olmuştur.<sup>54</sup>

Magister Gregorius'un Narracio de Mirabilibus Urbis Romae'si Roma'nın antik eserleriyle ilgili pek çok şey içerir ve 12. yüzyılda hacılar ve ziyaretçiler için önemli bir kaynaktır. Tarihi yanı zayıf olan bu eserin büyük etkisi Roma'nın antik eserleri ve topografyası ile ilgili olmuş ve 14. yüzyıl içlerine kadar sürmüştür. Eserinde kentte tek başına duran pek çok heykelden söz ederek Roma'daki heykel ve heykel gruplarının listesini verir.<sup>55</sup>Gregorius'un eserinde adı geçen heykellerin bir çoğundan gezginler de bahsetmektedir. Harun-İbn-Yahya,<sup>56</sup> al Harawi,<sup>57</sup> Robert de Clari,<sup>58</sup> Buondelmonti<sup>59</sup> ve Pero Tafur'un<sup>60</sup> yazılarında gezileri sırasında gördükleri mermer ve bronz heykeller anlatılır.

Ortaçağda İtalya'da ve Yunanistan'da hikayeler tapınakların, çeşitli yapıların, mezarların, heykellerin ve dikilitaşların kalıntılarıyla birleşmiştir. Halk tapınakların eski zamanlardaki kralların sarayları ya da ünlü insanların evleri olduğuna inanıyordu. Kapılar, zafer takları sarayların girişi zannediliyordu. Sütunların bir ruha sahip oldukları düşünülüyordu. Heykel parçaları tılsımlı olarak kabul ediyor, taşa dönüşmüş canlı varlıklar olduklarına inanılıyordu.<sup>61</sup>

Bu çeşit fikirler Batı Avrupa'da ve Yunanistan'da Ortaçağda yaygındı. Fakat gelenek yalnızca Roma'nın eski eserleriyle ilgili yazılarla değil aynı zamanda Yunan dünyasındaki antik anıtlarla ilgili yazılarla devam etti. Yunanlıların kendi anlattıkları öykülerle beraber bu geleneği duyan yabancıların yazıları Ortaçağ kültüründe özel bir evre yarattı.

### **Ortaçağın Aktardıkları:**

Modern çağ antik Yunan ve Roma'dan temel felsefe kavramlarının yanı sıra, belli bir tragedya düşüncesi, bir güzellik ideali edinmiştir. Ama onların nasıl

53 F.J.E. Raby, The Oxford Book of Mediaeval Latin Verse, Oxford 1959, 220-2.

54 J.B.Ross, "A Study Of Twelfth-Century Interest In The Antiquities Of Rome", Mediaeval And Historical Essays In Honor Of J.W. Thompson, Chicago 1938, 304.

55 J.P.A. Van Der Vin, 304 dipnot 9, 305 dipnot 10 ve 13.

56 J.P.A. Van Der Vin Vol.2, 486 Bu kişi Suriyeli Hıristiyan savaş esiridir. Bizanslılar tarafından Konstantinopolis'e getirilir. Konstantinopolis'i, Roma'yı ve Thesalonika'yı gezer.

57 J.P.A. Van Der Vin, Vol.2,534. Arap gezginidir. 12. yüzyılın 2. yarısında Konstantinopolis, Yakındoğu, Mısır ve İtalya'yı gezmiştir.

58 J.P.A. Van Der Vin, Vol.2, 543. Eserinde hac ziyareti sırasında gördüklerini anlatır.

59 J.P.A. Van Der Vin, Vol.2, 640. Chiristoforo Buondelmonti Floransalı bir rahiptir. 1414-1420 arasında Yunanistan, Konstantinopolis ve Küçük Asya'yı gezer. "Descriptio Insulae Cretae" ve Liber Insularum Archipelagi" adında iki eseri vardır.

60 J.P.A. Van Der Vin, Vol.2, 690. İspanyol yazardır. Jerusalem'e hac için giderken aynı zamanda ailesinin Bizans sarayı ile bağımlı araştırır. 1437-1438'de Küçük Asya'ya gelir.

61 J.P.A. Van Der Vin, Vol.1, 306 dipnot 21, 22.

kullanılacağını Ortaçağdan öğrenmiştir.<sup>62</sup> Yeniden kurulan klasik antik çağın kalıntıları kusursuz bir model ve başyapıt olarak kabul edilir.<sup>63</sup> İtalya 15. yüzyılın sonlarına değin kuzeyden gelen ordulara karşı iyice güvenlikteydi ve servet bakımından olsun, ekin bakımından olsun çabucak ilerlemişti. Yeni ekin, esasen Yunanistan ve Roma'ya hayranlık duyan, ortaçağları küçümseyen pagan kültürüydü. Mimari ve edebiyat stili eski modellere uydurulmuştu. Antik dönemin arda kalan son örneği olan İstanbul, Türkler tarafından ele geçirilince Yunan mültecilerini İtalya'da hümanistler hoş karşılamıştır. Bizanslıların yardımıyla Platon sadece yeni Platoncu ve Augustinusçu versiyonlarıyla değil birinci elden tanındı.<sup>64</sup> Bu dünyada artık bir gözyaşı vadisi, öbür dünya için ıstırap dolu sofuca bir hazırlık alanı sayılmaktan çıktı, Pagan zevklerine üne, güzelliğe ve maceraya fırsat veren bir alan oldu.<sup>65</sup> Önemli olan, büyük bir dönemin parçasını biçimleyen devirler sona erdiğinde insanların belleğinde kalan anılardır. Bu anılar yavaş yavaş solup giderken, insan zihninde her an ortaya çıkabilecek bu görkemin hala yaşadığı konusundaki bilgiyi canlı tutan belirli dorukların imgelerini bırakırlar. Bu imgelerden olan Platon ilk Hıristiyanlıkta, Aristoteles ise ortaçağ Hıristiyanlığında çok önem kazanmıştı. Fakat rönesanstan sonra insanlar politik özgürlüğe değer vermeğe başladılar ve yüzlerini Plutarkhos'a döndürdüler. XVIII. Yüzyılın İngiliz ve Fransız liberallerini, Amerika Birleşik Devletlerinin kurucularını, Alman romantik devinisini etkileyen ve daha çok dolaylı kanallarla, günümüze değin Alman düşüncesini etkilemeyi sürdüren Plutarkhos'dur.<sup>66</sup> Çünkü orta ve modern çağlar için, romantik bir geçmişi yansıtan Sparta efsanesi Plutarkhos tarafından belirlenmişti.<sup>67</sup>

---

<sup>62</sup> U.Eco, "Ortaçağı Düşlemek", Ortaçağı Düşlemek, İstanbul 1996, 121.

<sup>63</sup> U.Eco, Ortaçağı Düşlemek, 124.

<sup>64</sup> B.Russell, Batı Felsefesi Tarihi 2, 277.

<sup>65</sup> B.Russell, Batı Felsefesi Tarihi 2, 278.

<sup>66</sup> B.Russell, Batı Felsefesi Tarihi 1, 186-187.

<sup>67</sup> B.Russell, Batı Felsefesi Tarihi 1, 185.